

Med Gustaf Fröding i Kosmos

AV ROLF ERIK SOLHEIM

Efter att det skrivits 20–30 gånger mer OM Gustaf Fröding än vad han själv skrev, skulle man inte tro det kunde finnas något nytt att klarlägga. Speciellt efter att Frödingsällskapets årsbok 2015 satt litteraturvetenskapligt punkt för allt som publicerats om nationalskalden. I ”Frödings förvandlingar” har professor Dag Nordmark sammanställt tidningsartiklar, uppsatser, litterära och religionsteoretiska avhandlingar, skådespel, psykiatriska analyser, biografier, musikuttryck, och förklarat hur Frödingbildens förändrats genom 100 år.

Men ändå tycks något fattas, en djupare insikt, en liten röd tråd som Fröding själv la ut för att eftervärlden kunde följa den och se bråddjupet i hans lyrik. Hur kunde litteraturforskningen missa denna? Kan det vara så att trots majoriteten av svenska folket än i dag ser honom som en av Sveriges största skaldar genom tiderna, har de flesta bara skrapat på ytan av vem han egentligen var?

Detta påstår Rolf Erik Solheim i sin artikel i Frödingsällskapets årsbok 2016 som kommer i augusti. Han baserar sitt yttrande på vad Frödings själv skev 1898 i förordet till sin då samlade lyrik. Den röda tråden låter så här:

Till sist vill jag erinra om den olikhet i åskådning som hos mig varit rådande vid olika perioder af mitt lif och som här och där i dikterna avsatt olika aflagringar – likväl förmodligen stundom så att den gamla tidens arter här och där ännu äro om hvarannat blandade med de nya aflagringarne ...”

VAD VAR DENNA ”åskådning” som ”varit rådande” och som ”aflagrat” sig i hans dikter? – Denna som de flesta Frödingtolkare märkligt nog har förbiset.

Alla människor har, antingen de vet om det eller ej, en livs- och världsåskådning. Denna värdegrund ligger djupt i psyket och finns bakom tänkandet, handlandet och skrivandet. Så var det även för Gustaf Fröding, bara med den skillnaden att han dokumenterade sin kosmiska åskådning mer omsorgsfullt än de flesta, både i och utanför sina dikter.

Det kan se ut som han inspirerades av Goethe om att Kosmos är ett medvetet Allt. Men även Nietzsche och Tolstoy, Leibniz, Spinoza, Burns, Blavatski, Platon och Buddha assisterade med utvecklingen av hans

världsbild, så som han 1894 från Suttestad sanatorium i Lillehammer skriver till sin syster:

Mina världsallsdrömmar, galna eller icke, ha utmytnat i en världsharmoni, som jag väl en gång skall framställa i skrift eller tal, om jag en gång blir frisk i hjärnan, så att den duger att bruka utåt — inåt har den verkat ganska bra och givit mig många samningar och skönheter ... Jag tycker att jag förenat solljusläran och uppoffringsläran, altruismen och egoismen och fått allt klart för mig.

FYRA ÅR SENARE framställer han sin ”världsharmoni” i pamfletterna *Om Jagmedvetenhet* och *Om Lifsmonader – ett lifsförklaringsförsök*. Han redogör för Kosmisk Evolution som en levande process, där han själv samspelar i dröm som i vaket tillstånd. Han balanserar i sin monadlära egocentrisk kärlek mot altruism. I monaden, det ursprungliga uratomet, som efter eoner utvecklar sig till en människosjäl, sker då Frödings under: Att bli ett med andra är att bli mera sig själv. Mångfald är då det samma som Enhet, och att bli mera av jag och samtidigt bli mindre av jag blir då samma sak --- De förenas i Föralltelse.

Denna insikt om *Enhet i Mångfald* är viktig i hans ”åskådning” och det centrala i hans senare diktning. Med förundran konstaterar man att få har insett den empati som därmed utvecklas hos honom, hur egocentrisk

ungdomskärlek med åren övergår i altruism och kärlek till allt liv. I dikten *Till Ungdomen* (1891) identifierar han sig inte bara med allt levande, utan i en önskan att vara ett med själva Kosmos:

*Det är, som om vinden ett budskap mig bär
om lyckliga dagar, som randas,
mitt blod är i oro, jag tror jag är kär
- i vem? - ack i allt, som andas.
Jag ville, att himlens och jordens allt
låg tätt vid mitt hjärta i flickgestalt.*

HAN BEGRUNDAR ATT mänskligheten i framtiden ska nå sin höjdpunkt i "övermänniskan", en varelse som vet att den är ett med Alltet, ett med Alljaget. Själv längtar han efter detta tillstånd, men tvivlar på det när depressionen tar överhand. Föralltelsen består i att förena ont/gott, sanning/lögn och skönt/oskönt i en syntes som hos Platon kallas Godhet, Sanning och Skönhet. Han är övertygad om att mänskligheten i samspel med Alljaget ska verkställa denna trilogi i sig själv och i världen. Och han ser därför alla religioner som grenar på samma träd, som i sin julafton-krönika 1892 i Karlstads Tidningen:

Kärlekens och frihetens religion är den äldsta av alla religioner och har besjålat mänsklighetens ädlaste och bäste män så långt tillbaka som någon historia når. Man återfinner den hos Buddha, Zoroaster och Kristus lika väl som hos de främste bland grekernas och hebréernas vise — mer eller mindre blandad med mystiska, mytiska, spekulativa och dogmatiska tillsatser; men i huvuddragen alltid densamma, driften att giva andra allt det goda man önskar sig själv och vetskapen om att detta är enda vägen till lyckan samt driften att söka det högsta av sanning och skönhet, oberoende av alla yttre lagar, och det därmed förbundna modet att förkunna och verka för de idéer man funnit eller trott sig finna under sökandet.

HAN HÄVDAR ATT medvetande är existensens grund, och medvetande finns i varierande grad och intensitet i allt, vilket framgår i dikt som i prosa. Kosmisk livskraft genomströmmar Alltet, och i dikten kallar han den "Gral", om så den bara finns som en svag gnista i sten och sniglar och gröna blad.

Hans världsbild kallas i dag panpsykism, denna han utvecklar vidare under hospitaltiden i Uppsala. Där skriver han *Om Gudsmedvetandet*, en pamflett som publicerades efter hans död. Han avvecklar det teologiska gudsbegreppet och kallar det onödigt, samma som Spinoza och

Nietzsche, men även Einstein hamnade med sin artikel *Cosmic Religion 1930 i New York Times* i samma bås och blev till att börja med stämplad som ateist.

Freeman Dyson, Einsteins efterträdare vid Princeton, uttrycker sin panpsykism så här (liknande Fröding i sin monadlära):

I do not make any clear distinction between mind and God. God is what mind becomes when it has passed beyond the scale of our comprehension. God may be either a world-soul or a collection of world-souls. So I am thinking that atoms and humans and God may have minds that differ in degree but not in kind.

ÄVEN OM DYSON ANVÄNDER begreppet "God", ligger detta nära Frödings Alljag.

Altruismen blir Frödings huvudsakliga kärleksliv som underligt nog överlever både sjukdom och depression. Den genomsyrar det mesta av hans senaste lyrik, och livsåskådningen är nu identisk med världsåskådningen. Hans monadologi är i själva verket ett kosmiskt utvecklingsperspektiv, fysiskt som överfysiskt.

Altruismen är alltså både metod och ändamål för Frödings framtidsmänniska, även om hormoner-kärleken är nödvändig för fysisk fortplantning. Vår tids ekonomiska kultur visar tydligt skillnaden mellan Frödings empatiska kontra själviska värderingar – medkänsla och omsorg kontra dyrkan av egot. Den senare dominerar inte bara förälskelsens hormonrubbnings, men även vår tids konsumism och förstörelse av ekosystemet.

Omsvängningen i Frödings kärleksliv från det egocentriska till det altruistiska är i dag ett intressant perspektiv när man betraktar hatet på nätet och i världen. ●

Mera finns på knappen "Fröding" på www.framtiden-er-din.com

Rolf Erik Solheim

är norsk författare, kulturskribent och föredragshållare med rötter både inom den ekologiska och tekniskt-vetenskapliga miljön. Som teknisk revisor och livstidsmedlem i världens största ingenjörsförening IEEE (Institute of Electrical and Electronic

Engineers) är han engagerad med vad teknologin gör med naturen och med oss människor – och hur Gustaf Frödings "ekologiska" världsåskådning varit opåaktad. Denna har han studerat och beundrat i ljus av vad framstående biologer och fysiker nu säger om medvetande, liv och Universum på www.framtiden-er-din.com